

Születésnap köszöntő

A magyar nyelvtudomány és a magyar névtudomány kiemelkedő tudósa, köztiszteltben álló egyénisége, **Benkő Loránd 80 éves.** Sokoldalú kutató és tanár, de elsősorban névtanós. Annak indult, s hiába foglalkozott a magyar nyelvtudomány ezernyi ágával, soha nem tagadta meg névtanosságát, s visszatért újból a névtan oktatásához és kutatásához.

Mestere Szabó T. Attila volt a Kolozsvári Egyetemen, hatására már a szakdolgozatát is névtanból, ősi lakhelye környékének helyneveiből írta, s hamarosan két részletben meg is jelent (*A Nyárádmente földrajzi nevei.* Bp., 1946. MNyTK. 73. sz.; *A Nyárádmente földrajzi nevei.* Adattár. Debrecen, 1950.). Ezt a munkát kiváló módszertani erényei máig követendő példává tették, sok hasonló földolgozás készült nyomán, s mindahány mintának tekintette adatközlési módját, rendszerezését. Annak ellenére, hogy pályája első éveiben sok helynév-etimológiát megalakított (*Szentgerice, Szentháromság.* MNy. XLII [1946] 53–6; *Bardoc. Ocfalva.* EM. LII [1947], 106; *Lok. Enlaka. Betfalva.* MNy. XLIV [1948], 52–5), írt a földrajzi köznevekről (*Hágó és társai.* EM. XLIX [1944], 53–6; *Két térszinformanév.* MNy. XLIII [1947], 27–32), és foglalkozott a helynevek elméleti kérdéseivel (*Víz- és helységneveink viszonyához.* MNy. XLIII [1947], 259–63; *A székelyföldi szláv eredetű víznevek kérdéséhez.* MNy. XLIV [1948], 95–101; *A -ka, -ke képzős helységneveink kérdéséhez.* MNy. XLVI [1950], 143–5), a személynév-kutatás területén is maradandó munkákat alkotott. Ezidőt jelent meg tőle a magyar személynév-kutatás igen sok alapvető munkája, amelyek közül talán a magyar névkutatók által a legtöbbet forgatott *A régi magyar személynévadás* (Bp., 1949.). Ez máig a legjobb összefoglalása nemcsak az egyelemű magyar névadásnak, hanem a családneveink kialakulásának is. A családnevek megváltoztatásának kiváló szintézise *A családnév-változtatás kérdései* című cikksorozata (Msn. XVII [1948], 40–5, 65–72, XVIII [1949], 1–6). Szintén több cikkből áll nagy összefoglaló és módszertani tanulmánya korai személynéveinkről *A történeti személynév-vizsgálat kérdései* (MNy. XLV [1949], 116–24, 244–56). A keresztnévek történeti vonatkozásairól több tanulmányt is megjelentetett ekkor (*Tövégi magánhangzók rövidült keresztnéveinkben.* MNy. [1950], 230–3; *Árpádkori személynévek.* Nyr. LXXIV [1950], 18–23; *Fiatal nevek és őseik.* Nyr. LXXIV [1950], 123–8; *Néhány becenevünkről.* Nyr. LXXIV [1950], 335–42).

Sajnálatos tény, hogy az 1950-es évek elejétől kevesebb ideje maradt a nevekkel való foglalkozásra. Az új helyesírási szabályzat elkészítése szinte minden energiáját lefoglalta, s egyre nagyobb szerepet vállalt a tudományos közéletben is. Jelentős, időigényes munka volt a Magyar Nyelv szerkesztése, hiszen amint maga vallotta, minden egyes cikket többször is elolvasott. Hamarosan tanszékvezető, tanszékcsoport-vezető; a Nyelvtudományi Intézetben osztályvezető, az ELTE Bölcsészettudományi Karán dékánhelyettes, majd egyetemi rektorhelyettes, a Magyar Tudományos Akadémián pedig a Nyelvtudományi Bizottság elnöke lett. Mindezekhez hozzájárult előbb a Magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának,

később a Magyar nyelv történeti nyelvтанának és az Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen megtervezése, elkészítésének megszervezése, munkaközösséginek irányítása, s mindhárom hatalmas vállalkozás főszerkesztői teendőinek ellátása. Csoda, hogy mindemellett maradt lehetősége sok-sok tanulmány (köztük számos névtani témájú) megírására.

Az 1960-as évek második felétől érdeklődése Anonymus nevei felé fordult. Ekkor jelentette meg első olyan tanulmányát (Az anonymusi hagyomány – és a *Csepel* név eredete. MNy. LXII [1966], 134–46, 292–305), mely ellentmondott annak a korábbi fölfogásnak, hogy a Gesta Hungarorum minden nevét el kell fogadnunk hiteles honfoglaláskori névnek. További munkáiban bebizonyította, Anonymus nagyszerű érzékkel vette észre, hogy korabeli helységneveink túlnyomó része pusztán személynévi eredetű, s ezek után maga alkotott honfoglaláskori személyeinek neveket helységnevekből. Nyolc ilyen típusú cikkét Anonymus-tanulmányok címmel foglalta össze, tizenegy más témakörbe tartozó névtani munkájával együtt önálló kötetben is megjelentette a közelmúltban (Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról. Akadémiai K. Bp., 1998.). Tematikus sokoldalúság, mélyreható alaposág jellemzi ezeket a tanulmányokat. Az első részben olvashatunk Anonymus beszélő magyar személynéveiről, tévesen a honfoglalás korába helyezett kunok neveiről, a szlávok népneveiről, s a helynevek köréből a gyeprüvédelem terminológiájáról, várnevekről és egyes tájak (a Felső-Tisza vidék és Benkő Lorándnak mindig oly kedves Erdély) helyneveiről. Anonymus neveinek problémája ma is foglalkoztatja, s nem csupán egyetemi előadásokat tart belőlük professzor emeritusként, hanem – legalábbis az én tudomásom szerint – nagy monográfia megírását tervezi e témakörből.

Amikor a bibliográfiai adatokból úgy látszik, hogy Benkő Loránd érdeklődését más témakörök kutatása kötötte le, akkor sem lett hűtlen a névtanhoz, s a magyar névtudomány valamennyi konferenciáján megjelent. Az elsőt, 1958-ban előadást tartott (Nyelvjárástörténet a névtudományban. NévtVizsg. 132–5), a másodiktól kezdődően pedig mindegyiken (1969, 1980, 1986, 1995) megnyitó beszédet mondott. Ezek egyike sem volt formális megnyitása a tanácskozásnak, hanem összefoglalása az eddigi munkáknak s fölvázolása az elvégzendő föladataknak, kitűzése az új céloknak, útmutatás a jövőre. Ugyanakkor évtizedeken keresztül képviselte Magyarországot az International Committee of Onomastic Sciences (Nemzetközi Névtudományi Bizottság) vezető testületében. Mint az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoportjának vezetője tanácsaival támogatta a Névutató Munkaközösség munkáját, s megindulásától kezdve lelkes híve, cikkírója a Névtani Értesítőnek.

A Névtani Értesítő most felelős szerkesztője, szerkesztőbizottsága és olvasói nevében kíván Benkő Loránd professzor úrnak, akadémikusnak, a magyar névtudomány legeredményesebb kutatójának még hosszú életet, jó munkát és hozzá erőt, egészséget!

HAJDÚ MIHÁLY